

Адаптація регіонів до змін клімату. Регіональні моделі сталого розвитку

Список літературних джерел:

1. Вірченко В.В. Проблеми раціонального використання та охорони земель / В.В. Вірченко // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. пр. – Вінниця: Антекс. – УЛТД, 2004. – Вип. 4. – С. 63–66.
2. Земельний кодекс України [офіц. видання] // Голос України. – 1991. – № 7. – 11 січня.
3. Перун Н.Я. Теоретичні аспекти охорони земель з позицій сталого розвитку / Н.Я. Перун. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/teoretichniaspekti-ohoroni-zemel-z-pozitsiy-stalogo-rozvitku>
4. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. № 962-IV // Відомості ВР України. — 2003. — № 39. — С. 349.

Науковий керівник: **Ступень Р. М.**, д.е.н., доцент
Львівський національний аграрний університет

Романченко Т.Т., аспірантка
кафедри регіоналістики і туризму
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ПОТЕНЦІАЛУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ SMART-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Досліджено внутрішні регіональні проблеми обласного регіону та інтерпретовано показники екологічного, економічного, соціального та соціокультурного розвитку регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, регіон, SMART-спеціалізація.

Проблема дослідження та її актуальність. Сучасні тренди інноваційного розвитку визначаються екологічністю завдяки можливості досягнення сталого розвитку. Досягнення сталого розвитку регіону – це подолання регіональних диспропорцій, які викликані екологічними збитками та глибокими кризами через бідність і гендерну нерівність, безробіття тощо, та збереження екологічних, економічних, соціальних та соціокультурних надбань для майбутніх поколінь. Регіональна інноваційна політика (SMART-спеціалізація регіону) може стати ключовим елементом для досягнення цілей сталого розвитку регіону. Метою є дослідження регіональних аспектів формування потенціалу сталого розвитку

Адаптація регіонів до змін клімату. Регіональні моделі сталого розвитку

регіону як передумови для розробки стратегії SMART-спеціалізації регіону на прикладі Черкаської області.

Методи дослідження. При здійсненні дослідження використовувались такі методи: метод системно-структурного аналізу, порівняльно-географічний, картографічний (ГІС – MapInfo, Seurfer, програма гравітаційного моделювання поля розрахунку потенціалів), інтерполяції, кореляції, описово-статистичний.

Вихідні дані. Статистичну інформацію було відібрано та систематизовано за даними Головного управління статистики у Черкаській області за 2017-2018 роки. Відповідна статистична інформація була організована за такими підсистемами: економічний, соціальний, екологічний, соціокультурний та демографічний потенціал.

Економічна підсистема включала 8 показників, що характеризують виробничий потенціал, малий бізнес, експортно-імпортний потенціал, інвестиційну привабливість та доходи населення. Соціальну сферу районів Черкаської області оцінювали за 9 показниками, що характеризують такі сфери, як споживання товарів та послуг, забезпечення житлом населення, благоустрій житлово-комунальних послуг, освітня інфраструктура, ситуація на ринку праці та охорона здоров'я. Екологічну ситуацію оцінювали чотирма показниками, що характеризують рівень забруднення повітря, ситуацію з поводженням з відходами та рівень забруднення водних об'єктів.

Соціокультурна складова включала шість основних показників, що характеризують стан інфраструктури та туризму, рівень злочинності та сімейний добробут. Демографічний потенціал оцінювався п'ятьма показниками, що характеризують щільність населення, природний та міграційний рух населення, гендерно-вікову гармонію, економічну активність та працездатність населення.

Ці показники використовувались для оцінки складових потенціалу сталого розвитку. Оскільки показники, що стосуються компонентів потенціалу сталого розвитку мають різну розмірність, першим кроком стало їх попереднє нормування до аналогічної форми. В результаті послідовного шкалювання райони отримали коефіцієнти вагомості від 0 до 1 з розмірністю 0,05 і були впорядковані від 1 до 20 для показників-стимулів та у зворотному порядку для індикаторів-перешкод.

Кожна група індексів була поділена на п'ять підгруп з високими, вище-середніми, середніми, нижче-середніми та низькими показниками. Зведення цих показників дозволило оцінити становище районів порівняно між собою в обласному регіоні.

Результати дослідження.

Результати проведеного дослідження були представлені в 2019 році в журналі «Economic Studies journal» Болгарії, який входить до міжнародної науково-метричної бази даних Scopus [2].

Адаптація регіонів до змін клімату. Регіональні моделі сталого розвитку

В Черкаській області був виявлений сильний кореляційний зв'язок між індексом людності і інтегральним індексом економічного розвитку. Поле індексу демографічного потенціалу певною мірою «повторює» картосхему індексу економічної сприятливості. Фактично економічні показники накладаються на соціальні і навпаки. Насправді, це цілком діалектично взаємопов'язані і логічні явища – населення концентрується в найбільших містах, де є можливість економічної діяльності. Водночас і види економічної діяльності поширені в тих районах, де є відповідний для цього трудовий та інтелектуальний демографічний потенціал. Такими районами є Черкаський, Золотоніський, Смілянський і Уманський. Водночас стан екологічної складової вказує на погіршення умов життя в даних районах. Саме ці райони є несприятливими з точки зору екологічної ситуації. Отже, в даних районах доцільно впроваджувати SMART-спеціалізацію, яка здатна привести показники екологічної сприятливості до гармонійного стану та ліквідувати вже наявні екологічні втрати.

Показники поля демографічного потенціалу районів і високі показники економічного розвитку не гарантують благополуччя в соціальній та соціокультурній сферах. Райони з високими індексами сприятливості в соціальній та соціокультурній сфері – це райони з найнижчими (за виключенням Канівського) індексами економічного і промислового розвитку та демографічного потенціалу. На цю ситуацію впливають високі показники локалізації злочинності в деяких районах з підвищеною економічною сприятливістю (Золотоніський, Смілянський). Ми сподіваємось на те, що соціально «тихі» райони Черкаської області завдяки впровадженню стратегії SMART-спеціалізації матимуть змогу на покращення економічної ситуації.

Зовнішніми факторами, які впливають на формування потенціалу сталого розвитку Черкаської області є географічне положення, а саме – віддаленість від Державного кордону (що є бар'єром для розвитку) та близькість до Столичного регіону (найсприятливіший зовнішній фактор). Саме ті райони, що межують з Київською областю мають найвищі показники соціокультурної та соціальної сприятливості: Жашківський, Лисянський, Корсунь-Шевченківський, Канівський, Драбівський, Чорнобаївський (на останній впливає межування з Полтавською областю на сході), також, західні райони на межі з Вінницькою областю мають вищі показники розвитку (Христинівський та Монастирищенський), ніж інші центральні та південні. Найнижчі показники соціокультурної сприятливості у центральних і південних районах, що можна пояснити близькістю до депресивної Кіровоградської області.

Черкаська область має два регіональні ядра – м.Черкаси та м.Умань, які характеризують високими показниками економічного розвитку. Водночас ці регіональні центри мають слабкий внутрішній територіальний зв'язок. Важливою складовою подолання територіальних диспропорцій розвитку Черкаської області та

Адаптація регіонів до змін клімату. Регіональні моделі сталого розвитку

їх гострих соціально-економічних наслідків є формування, впровадження та постійне вдосконалення механізму стимулювання сталого розвитку в контексті SMART-спеціалізації, який має спиратися на стимулювання розвитку інноваційних «зелених» технологій та природоохоронних важелів, подолання економічних та соціальних диспропорцій на базовому територіальному рівні.

Власна імплікація отриманих результатів дослідження.

В регіональних стратегіях SMART-спеціалізації визначаються такі кроки для активізації змін в економіці регіону:

- державна підтримка зосереджується на інноваціях і розвитку, які ґрунтуються на знаннях, проблемах та потребах;
- надаються інструменти для стимулювання приватних інвестицій у дослідження і розробки;
- прийняття регіональними та державними органами влади інноваційних підходів до розвитку [1].

Дослідження внутрішньої диференціації потенціалу сталого розвитку в Черкаській області дозволило виявити «вогнища» соціального, економічного та екологічного благополуччя чи неблагополуччя серед районів обласного регіону.

Це свідчить про те, що при розробці стратегії SMART-спеціалізації потрібно враховувати дану територіальну нерівність. На основі групування районів Черкаської області за значеннями індексів економічної, соціальної та екологічної підсистем ми виділили групи районів, для кожної з яких необхідно внести рекомендації при реалізації стратегії SMART-спеціалізації.

Основою для SMART-спеціалізації є матеріальні, соціальні та інтелектуальні активи, які зосереджуються в промисловості та навчальних закладах сильних регіонів. Саме такими через високі показники економічної складової є Золотоніський, Черкаський, Смілянський, Уманський райони. В даних районах пропонується активне інвестування в інновації для приватного сектору.

Зазвичай регіональна політика має зміцнювати конкурентні сектори (види економічної діяльності). Однак стратегії SMART-спеціалізації часто спрямовані на підтримку недорозвинених регіонів. Саме такими через низькі показники економічної підсистеми є Драбівський, Городищенський, Лисянський, Христинівський. У них пропонується проводити навчання представників місцевого управління щодо виявлення потенціалу SMART-спеціалізації у районах.

Низькі показники екологічної підсистеми мають райони: Канівський, Золотоніський, Черкаський, Чигиринський. Це райони, які мають високі показники економічного розвитку. Отже, досягнення економічного розвитку в даних регіонах відбувається за рахунок екологічних втрат. Рекомендаціями щодо впровадження SMART-спеціалізації в даних районах є застосування екологічних інноваційних технологій, які здатні переорієнтувати промисловість регіону не тільки на нарощення капіталу, але і на збереження природоресурсного потенціалу регіону.

Адаптація регіонів до змін клімату. Регіональні моделі сталого розвитку

Людський капітал є найважливішим чинником регіональних інновацій. В соціальній підсистемі високі показники мають райони Чорнобаївський, Корсунь-Шевченківський, Кам'янський, Маньківський. В даних районах рекомендується розвивати потенціал народних і культурних промислів в сукупності з інноваціями, підсилюючи особливості національної ідентичності. Низькі показники мають райони Канівський, Золотоніський, Черкаський, Чигиринський. Саме ці райони є розвинутими з точки зору економіки, але слабкими з точки зору соціальної складової. Для даних регіонів рекомендується застосовувати соціальні програми для адаптації населення до економічних умов, які швидко змінюються. Зокрема пропонуються програми по адаптації випускників інтернатів, допомога родинам у скрутних життєвих обставинах, програми по отриманню житла молодим сім'ям, програми по боротьбі з безробіттям.

Список літературних джерел:

1. Brzóska J., Pyka J. Rozwój ekosystemu innowacji w Regionie w perspektywie 2020 roku [w:] J. Pyka(red) Nowoczesność przemysłu i usług – nowe wyzwania. TNOiK. – Katowice, 2012
2. Igor Britchenko & Tetiana Romanchenko (2019). Potential of Sustainable Regional Development in View of Smart Specialisation, *Economic Studies Journal*, Bulgarian Academy of Sciences - Economic Research Institute, issue 6, pp. 88-109.

Сакаль О. В., д.е.н., с.н.с.,

Коваленко А. О., д.е.н., с.н.с.,

Третяк Н. А., к.е.н.,

Бирків Г. М., здобувач наукового ступеня к.е.н.

Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»

ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

Abstract. National legislative support for combating climate change is analyzed. The directions of formation of institutional and legal mechanisms for providing sustainable development and adaptation to climate change are substantiated.

Keywords: low carbon development, sustainable development, Sustainable Development Goals, environmental policy, governance of natural resources and natural resource use.